

Վ Ա Ն Ա Ն Տ Է Ր Ե Ա Ն Ի

ԱՆՏԻՊ ՔԵՐԹՈՒԱՆ ՄԸ

Անդրազական բանաստեղծին մահուան 25ամեակին առիթով, Յունուար 9ին Երևանի մէջ «Յուշ Երեկոյ» մը սարքուեցաւ: «Խորհ. Հայաստան» Երևանի Գրական Թանգարանին մէջ դռնուող անտիպ նիւթերէն, հրատարակեց (8 Յունուար) մեծ քերթողին երկու բանաստեղծութիւնները, որոնցմէ մին է հետեւեալը:

Մի՛ խառնէ՛ք մեզ ձեր վայրի, արջի ցեղերին, -
Մեր երկիրը աւերուած, բայց սուրբ է եւ հին:

Որպէս լեռն է մեր պայծառ տեսել հագար ճիւղ,
Այնպէս նոր չեմ մեզ համար դառ ու դառնութիւն:

Բաբելոնն է եղել մեր պիտոյեանը՝ տե՛ս, -
Անհետ կորել, անցել է-չար մշուշի պէս:

Ասորիքն է եղել մեր քշնամին-ահա՛/
Դաշտ է տեղը եւ չկայ քար քարի վրայ:

Ամբակուն է մեր հոգին-դարերի գաւակ՝
Շատ է տեսել մեր սիրտը աւեր ու կրակ:

Շատ է տեսել երկիրն իմ ցաւ ու արհաւիրք
Լաց է այնտեղ ամէն երգ եւ ողբ՝ ամէն գիրք:

Գերուած եմք մեմք ո՛չ ստրուկ - գերուած մի արծիւ,
Չարութեան դէմ վեհսիրտ միշտ, վատի դէմ ազնիւ:

Բարբարոսներ շատ կը գան ու կ'անցնեն անհետ
Արքայական խօսքը մեր կը մնայ յաւէտ:

Չի հասկանայ ձեր հոգին ե՛ւ ծոյլ ե՛ւ օտար,
Տաճար է մեր երկիրը, սուրբ է ամէն քար:

Եգիպտական բուրգերը փոշի կը դառնան,
Արեւի պէս, երկիր իմ, կը վառուես վառման:*

Որպէս փիւնիկ կրակից կ'ելնես, կ'ելնես նոր
Գեղեցկութեամբ ու փառքով վառ ու լուսաւոր:

Կանգնի՛ր հպարտ որպէս լոյս լեռն է մեր կանգուն,
Արիացիր, սի՛րտ իմ, ե՛լ հաւատով տոկուն:

* Եղիշէ Չարենց արդէն ծանօթ էր այս բանաստեղծութեան իր «Երկիր Նայիրի» արձակ քերթուածին մէջ (էջ 319, ա սիւնակ. հրատ. Երևան) կը յիշէ այս երկու տողերը:

ՅՈՒԴԱՅԻ ՓՈՐՉՈՒԹԻՒՆԸ

(Շար. տե՛ս «Բազմալէպ» 1940, էջ 74)

Բ

- Դուն կ'ուզես գիտնալ, վերսկսաւ, թէ ո՞վ եմ ես եւ ի՞նչ է անունս: Դեռ չգուշակեցի՞ր: Միայն ըսեմ որ հին թշնամի մըն եմ Աստուծոյ եւ իր որդիներուն: Թշնամի՛ դրեթէ սահմանեալ: Քիչ առաջ խոստովանեցար որ վայրկեաններ կան ուր կը նշմարես թէ կ'ատես Յիսուսը. ճշմարտութիւնը ըսիք, մի՛ ուրանար: Եթէ քաջութիւն ու չնիս հարցաքննելու հողիդ՝ դէմ առ դէմ առանց խուսափելու, պիտի տեսնես թէ ինչպէս այն տեսակ մը սէրը, զոր կը զգաս Յիսուսի հանդէպ, ուրիշ բան չէ եթէ ոչ ատելութեանդ ամենակեղծաւոր եւ անտեսելութեանդ սիրելի, կը լի դէմքը: Կը կեղծես զինքը սիրելի, կը փափաքես զինքը սիրելի, միայն անոր համար՝ որ կը զգաս թէ զինքը կ'ատես, չամար՝ որ կը զգաս թէ զինքը կ'ատես: փազանց կ'ատես, ու միշտ աւելի կ'ատես:

Մտիկ ըրէ Յուզա, ինձմէ մի՛ հեռանար, խարուած չեմ քովդ գալով: Ստեղծուած ենք իրարու բարեկամներ ըլլալու համար, եւ վաղը թերեւս եղբայրներ:

Դուն ինձի չափ սրտեր կարգալ գիտես: Յարզ բոլոր քեզի ըսածներս կատակ էին, որպէս զի զքեզ սկիզբէն չիրտեցնեմ, որպէս զի զքեզ փորձեմ, որպէս զի հողիկդ խորը քննեմ: Հիմա զքեզ աւելի լաւ կը ճանչնամ, Յուզա, հիմա կընամ քեզի հետ խօսիլ առանց քօղի եւ նախազգուշութեան: Մերժեցիր Յիսուսը մատնել՝ երբ կը ջարայի զքեզ համոզել թէ այդ մատնութիւնը իր յաղթանակին պիտի առաջնորդէր. իր յաղթանակին՝ պիտի չմերժես վարայց ընդհակառակն՝ պիտի չմերժես մատնելու, երբ գիտնաս թէ պիտի չարչարուի եւ սպաննուի: Վաճառէ՛ զանիկա, Յուզա, վաճառէ՛, նոյն իսկ քիչ գնով, մեր յաղեցած ատելութիւնը պիտի վարձատրէ ամէ՛ն, ամէ՛ն զոհողութիւն: Յանձնէ՛ զայն, Յուզա, սպանդանո՛ց տար: Քու

թշնամիդ է, եւ բոլոր մարդկութեան թըշնամին, եւ մէջտեղէն կը վերցուի:

Միթէ կը հաւատա՞ս թէ նա Աստուած ըլլայ կամ Որդի Աստուծոյ: Պետրոսի նման դիւրահաւան չես եւ ոչ Յովհաննէսի պէս մանկամիտ, քու լուսաւոր միտքդ չի կրնար հաւատալ Յիսուսի յաւակնեալ աստուածութեան: Ես ստուգութեամբ գիտեմ որ Աստուած չէ, եւ անկարող է դործելու հրաշքներ, որոնք սեփական են Աստուծոյ: Երեք տարի առաջ անապատին մէջ իր հետ երկար խօսակցութիւն մը ունեցայ, որով երկար խօսակցութիւն մը ունեցայ, որով հետեւ կը փափաքէի յատակ տեսնել իր էութիւնը: Աստուած մը որ երկրիս վրայ կը շրջի մարդու գիմակով՝ խոտովիչ հիւր մըն է: Իրմէն խնդրեցի որ իր գերբնական զօրութեան միայն երկու ապացոյցներ տայ: - Տաճարին աշտարակէն ինքզինքը վար նետել եւ քարերը հացի փոխել: Ինձի պատասխանեց սուրբ Գրքի մէջըբերումներով, բայց չուզեց խնդրեքս կատարել. չուզեց՝ որովհետեւ չկրցաւ: Ճշմարիտ Աստուծոյ մը համար այդ երկու հրաշքները տղու խաղաղիկներ պիտի ըլլային: Աստուած երկնային էակ մըն է եւ վախ չունի գետին իյնալու. Աստուած սէր է եւ զօրութիւն, եւ պիտի չմերժէր քարերը հացի փոխելով՝ իր կարողութեան եւ մարդոց հանդէպ ունեցած սիրոյն ապացոյցը տալ:

Եւ եթէ տակաւին կասկած մը մնացած ըլլայ անոր մարդ ըլլալուն նկատմամբ, գիտցի՛ր որ անապատին մէջ քանի մը օր առանց ուտելու անցնելէ ետք՝ անօթութիւն զգաց:

Իսկական Աստուած մը, նոյն իսկ մարդու կերպարանքով, երբեք չի կրնար զգալ անօթութեան զրզիւրը: Եւ դու ինձմէ լաւ գիտես, թէ նա սիրայօժտար կ'ընդունի բարեկամներու հրաւերները խնձոյքներու եւ

հարսանեկան հանդէսներու: Ո՛չ մէկ բանէ վախցիր, ուրեմն. ան ալ քեզի պէս մարդ է, եւ աւելի ոչինչ քան մարդ: Եթէ զինքը մատնես, պիտի չկարենայ վրէժ լուծել, ո՛չ հիմա եւ ո՛չ ալ վերջը: Պիտի բռնուի, եւ պիտի թողու որ զինքը բռնեն, զինքը պիտի ձաղկեն եւ պիտի թողու որ ձաղկուի, խաչի մը վրայ պիտի դամեն եւ ոչ մէկ ընդդիմութիւն պիտի ընէ: Մարդու պէս պիտի դրայ ցաւը, արիւնը պիտի թափէ ինչպէս ամէն մարդ, պիտի աղաղակէ եւ Աստուած օգնութեան կանչէ, ինչպէս կ'ընեն բոլոր մարդիկ:

Բանէ մի՛ վախեր, Յուդա, վաճառէ՛ ու աշխարհս ազատէ այդ թշնամիէն: Եթէ տակաւին խղճահարութիւն ունիս զինքը մատնելու, խորհէ եւ յիշէ որ նա արդէն զքեզ մատնած է: Նա դիտէ որ դրամը ժանտաբեր եւ ապականիչ է եւ սաստիկ վախէն չուզէ եւ ոչ իսկ տուրքի դրամին ձեռք դպցնել: Գիտէ որ դրամը կ'աղտոտէ, կ'ապականէ, կ'այրէ ու կը դիւահարեցնէ, եւ դայն որո՞ւն յանձնեց որ պահէ պահպանէ եւ մատակարարէ. Գեղի՛ յանձնեց, Յուդա, իբրեւ թէ դուն Առաքեալ մը չըլլայիր, այլ թշնամի մը: Նայէ՛ անգամ մը մինչդեռ ինչպէս տարբեր կը վարուի ընկերներուդ հետ: Պետրոս՝ իր պաշտօնեան է եւ փոխանորդը, Յովհաննէս իր սիրելի աշակերտը, փոքրիկ եղբայրը: Իսկ դու, ընդհակառակն, դուն ո՞վ ես. Գասակիւրը, դրամներ համրող ու պահող մարդը, այսինքն վարակուելու սահմանուածը, խորհրդանիշը անարգ ազահին եւ անկուշտ դողին, կրակին դատապարտուած հարուստին: Յիսուս զքեզ վտանդի ենթարկեց, զիտնալով որ կարելի չէ վտանդէն փախչիլ. զքեզ բռնադատեց, պահապան ըլլալու ունիին է. ուրեմն, քեզի հետ վարուեցաւ ո՛չ իբրեւ աշակերտի եւ բարեկամի հետ, այլ աւելի վատ քան թշնամի՝ ընելով զքեզ խաղայիկ ընկերներուդ եւ թիրախ անոնց հեղնութիւններուն:

Վերջապէս մատնեց զքեզ: Քեզի խոստացած էր փրկութիւն եւ քեզի կ'ընծայէ

ամօթ, զքեզ կոչած էր հողերու կեանքի եւ զքեզ կը դատապարտէ շօշափելու ինչ որ ինքը կը համարի ամենապիղծ եւ ամենաթունաւոր նիւթը: Հետեւաբար, դու անոր հանդէպ երախտագէտ ըլլալու ոչ մէկ պատճառ ունիս: Ոչ ոք նման մատնութիւն մը կատարած է ինչպէս նա քեզի: Վրէ՛ժ առ Յուդա, վրէ՛ժ՝ առանց դժութեան: -

Անծանօթը լռեց, բայց իր դժնդակ ձեռքը աւելի ուժգին ծանրացուց Յուդայի ուսին վրայ: Առաքեալը այլեւս շարժում չէր ընել, չէր փորձեր փախչիլ: Կարծես թէ անոր հոգին բոլորովին կծկուած եւ ներսը պահուրտած ըլլար. անոր դէմքը այլեւս միւս մըն էր առանց արտայայտութեան, անկենդան նիւթ մը: Երկինքը աւելի տըխրատեսիլ էր, ծածկուած դժաւոր, գորշ, հիւանդ, չարազուշակ և փտած ամպերով. երկինք մը կարծես նեխելու վրայ:

Անծանօթը վերսկսաւ խօսիլ. - Մտիկ կ'ընե՞ս, Յուդա: Ըսածս կատարելու ուժ ունի՞ս: Պատրա՞ստ ես ստանձնելու ահաւոր պարտականութիւն մը: Խորհէ՛. դուն Յիսուսը դատաւորներուն յանձնելով ոչ միայն քու վրէժդ կը լուծես եւ քեզի հանդէպ գործած ոճիրին վրէժը, այլ կ'ազատես բոլոր մարդիկ արիւնախանձ թշնամիէ մը: Նա գառնուկի կերպարանքով եկած է, բայց իրականութեան մէջ անգութ եւ հալածիչ հրէշ մըն է:

Եթէ լաւ ուշադրութիւն դնես, իր բովանդակ վարդապետութիւնը կը կայանայ մարդէս անկարելին պահանջելուն մէջ: Մարդիկ պարտաւոր են ընելու ինչ որ բացարձակապէս անկարելի է ընել, այլապէս սահմանուած են կրակի: Նա մարդկային ցեղին առջեւ կը դնէ ամէնէն հակամարդկային երկասյրաբանութիւնը - կամ ուրանալ իր էութիւնը, կամ երթալ յաւիտենական բոցերու մէջ: Ըստ իրեն ուրիշ ճամբայ չկայ փախուստի:

Նա կը պահանջէ ինչ որ ամենէն աւելի խոր հակադրութեան մէջ է ձեր բնութեան հետ, այսինքն այն բանը՝ զոր մարդ երբեք պիտի չզիտնայ, եւ երբեք պիտի չկա-

րենայ կատարել:

Դուք կը սիրէք ձեր հայրը, մայրը, եղբայրներն ու քոյրերը, ամուսինն ու զաւակները, եւ նա կը պահանջէ թողլքել սրտիդ ամէնէն սիրելի արարածները, եւ իբր թէ աս ալ անբաւական ըլլար, կ'ուզէ որ մինչեւ զանոնք ատելու հասնիս: Նա կ'ուզէ որ չարիքին՝ բարիքով փոխարինես, եւ այս կերպով կը քաջալերէ բռնակալները՝ որ զքեզ նախատեն, գողերը՝ որ զքեզ կողոպտեն, հարստահարիչները՝ որ զքեզ սպաննեն:

Նա զքեզ կը պարտաւորէ որ թշնամիներուդ ներես, մանաւանդ թէ սիրես զանոնք, եւ այսպէս նա կը վհատեցնէ ու կը պատժէ ամէն անոնք որ զքեզ կը սիրեն, որովհետեւ զքեզ ատողներէն աւելի քիչ պիտի վարձատրուին:

Նա զքեզ կը յորդորէ որ վաղուան մասին հոգ չընես, եւ այսպէս զքեզ կ'առաջնորդէ սղիտութեան, անօթութեան ու կործանման, որովհետեւ՝ գիտութիւն չկայ առանց ապագայի նախահոգութեան, մինչ ընտանիքներու եւ թաղաւորութիւններու կեանքը հիմնուած է նախահոգութեան վրայ:

Նա միայն աղքատները կը սիրէ ու կ'ուզէ որ հարուստներն ալ աղքատ դառնան. բայց երբ ամէն ոք աղքատանայ ո՞վ պիտի աշխատցնէ բանուորը, ո՞վ ողորմութիւն պիտի տայ սովածին, ո՞վ պիտի սնուցանէ հիւանդները, ո՞վ պիտի վճարէ տուրքերը, որ կը ծառայեն պետութիւններու եւ ժողովուրդներու կարգն ու ապահովութիւնը պահպանելու:

Նա մանուկները կը փնտռէ ու կը պնդէ որ փրկուելու համար պէտք է մանուկներու նման ըլլալ. բայց ի՞նչպէս կրնայ չափահաս եւ հասուն մարդը, մտքով ու գիտութեամբ օժտուած մարդը՝ վերադատուութեամբ կոյր տկարամտութեան: Նալ մանուկներու կոյր տկարամտութեան՝ Մարդիկ պիտի պարտաւորուին ուրեմն մանկական տկարութիւնը նախադասել առնական ուժէն, տղայական տգիտութիւնը՝ նահապետներու իմաստութեանէն: Մանուկներու ընկերութիւն մը չի կրնար դի-

մանալ կամ ապրիլ եւ ոչ իսկ շարաթ մը:

Իր խոստացածը, ինչպէս կը տեսնես, երկինքի թաղաւորութիւնը չէ, այլ անկարելի բաներու թաղաւորութիւնը: Նա մարդէս կը պահանջէ ինչ որ կը փճացնէ կեանքը եւ մարդկային կենսակցութիւնը. կը պատուիրէ՝ ինչ որ մարդուս համար կը նշանակէ անտեղութիւն եւ անձնասպանութիւն: Եւ հակառակ որ մարդկային ուժեղութիւն վեր գործեր ու արարքներ կը պահանջէ, նա ամենեւին դուրս չունի անոնց նկատմամբ, որ չեն կրնար ընել ինչ որ ոչ մէկ աղամորդի կրնայ կատարել: Կը յիշե՞ս ծոյլ կուսաններու եւ հետոզ հրաւիրեալներու սպառնացած պատիժը - սաւուրը, խաւարը կամ կրակը: Սիրոյ այս վարդապետը ուրիշ բան չ'ընէր, եթէ ոչ սպառնալ խաւարն արտաքին եւ յաւիտենական բոցեր, անոնց՝ որ չեն հնազանդիր իր հրամաններուն, այն հրամաններուն՝ զորս ոչ ոք կրնայ կատարել, նոյն իսկ եթէ ուզելու ըլլայ: Դուն ի՞նչ անուն պիտի տայիր անոր՝ որ անկարելին կը պահանջէ ու զարհուրելի պատիժներ կը սպառնայ չկըրգարհուրելի պատիժները: Ինչո՞ւ չես աճապարեք շարժարող: Ինչո՞ւ չես աճապարեք եղբայրներդ ազատելու այս վտանգաւոր հակառակորդէն: Քանի մը կոյրեր խաբուած իր մեղրահոս խօսքերէն՝ զինքը փրկիչ կը կոչեն: Բայց ընդհակառակն, դու պիտի ըլլաս, Յուդա, ճշմարիտ ազատարար եւ մարդոց փրկիչը, եթէ վերցնես զինքը աշխարհիս վրայէն:

Գնա՛, եղբայր, եւ չուտով կատարէ ինչ որ քեզի ըսի, ինչ որ մարդոց հանդէպ ունեցած սէրդ եւ անոր հանդէպ տածած ատելութիւնդ քեզի կը թելադրեն:

Մատնէ՛ զանիկա, որ զքեզ մատնած է. մահուան զրկէ զանիկա, որ կ'ուզէ զամէնքդ ենթարկել կեանքի մը՝ որ մահէն ալ չարագոյն է:

Քաջասի՛րտ եղիբ, Յուդա, քեզի հետ պիտի ըլլամ մինչեւ վերջը: Ահաւասիկ մեր եղբայրութեան նշանն ու կնիքը: -

Այսպէս ըսելով, Անծանօթը ոտք ելաւ, ոսկրոտ բազուկներուն մէջ սեղմեց ան-

